

Fors på 1920-talet

(Olle Numan)

Fors Gästgiveri som blev mitt hem i mitten på 20-talet ligger 2,5 mil från Stockholm, utefter den gamla vägen mot Häringe och Nynäshamn. Gästgivargården ingick i Berga egendom. Den första noteringen om gästgiveriet är från 1849, då krögarfamiljen Öhman flyttade dit och drev verksamheten under två olika perioder fram till 1867. År 1903 strax efter att järnvägen blev klar så upphörde gästgiveriet och därefter blev det affär. Under den tiden fanns det tre stycken affärer i Fors. Så småningom blev byggnaden bostad.

Gästgivargården från landsvägen. Längst t.v. Svante Vitus Karlsson med dottern Eva sedermera g. Wanselin (c:a 1905)

År 1926 kom jag och min pappa bokbindaren Ragnar Numan och mamma Sigrid, samt min mormor Astrid Eriksson till Fors. Ursprungligen kom vi från Katarina församling men redan år 1922 flyttade vi till Västerhaninge och bodde i familjen Tengelins hus i Vreta.

Mitt emot Gästgiveriet hyrde vi en lite stuga som inreddes till bokbinderiverkstad. Det var besvärligt att få bokbinderiarbeten inom kommunen och böckerna hämtades fortfarande hos den gamla kundkretsen i

Stockholm. Pappa band böcker och handlingar åt kommunen.

Kommunalkamrer Josef Enqvist ville ha hjälp då och då och även andra inom kommunen ville så småningom ha sina böcker inbundna.

Pappa var även konstnärligt lagd och gjorde hyllningsadresser som textades, skinnomslag och läderplastik med monogram och bilder. Det lär finnas många hyllningsadresser i hemmens gömmor.

Mamma var utbildad barnsköterska men hjälpte till i bokbinderiet med häftning och klistringar. Hon sysselsatte sig även med frukt och grönsaksodlingar, bärplockning, saftning, konservering, tvätt och strykning och omvårdnaden av verkstad och hem.

Mormor Astrid var sömmerska men var kunnig i det mesta. Rar och god, rättvis och omtänksam höll hon våra kläder hela och rena samt lagade mat. Hon sydde även kläder till grannfruarna på Fors. Så småningom startade hon hönsgård. I sin almanacka noterade hon noggrant varje dag hur många ägg som värptes och hur många kycklingar som kom till. År 1931 finns en notering om ett inköp från Fors kvarn om 100 kg vete och 50 kg kli till en kostnad av 26 kronor. Snart höll hon hela byn med ägg och slakthöns. Ett tjog ägg kostade två kronor och femtio öre. Vid ett tillfälle skulle pappa hjälpa mormor att slakta en tupp. Pappa höll tuppen i vingarna och benen och mormor högg av huvudet på huggkubben. Plötsligt släppte pappa taget och tuppen flög iväg, blodet stänkte ned hela vedboden, från golv till tak. "Tablå"

Sigrid och Olle Numan 1929 framför Gästgivargården

Vi hade bara telefon i stora huset så jag fick springa över vägen till verkstaden och säga till när det var telefon eller att maten var klar. Trafiken bestod mest av hästskjutsar till Fors affär. Utanför stod hästarna och mumsade havre i tornistrar. Slaktarvagnen från Tärnholms i Katrineberg drogs av parhästar och servades av Andersson i Kullsta. De bilar som jag minns var Hovjägmästare Helge A:son Jonsson med sin Rolls-Royce körd av den livréklädda chauffören Herrman Brewits. En annan var fartdåren "Kork-Vikander" från Hammersta, som ibland var farligt nära vår häck. Det fanns även en A-Ford som kom till affären, den hade växelspaken och bromsen på utsidan av bilen samt en stor tuta modell gummiblåsa med tratt.

År 1929 kom en tvåårig flicka till oss. Hon hette Marie Lindqvist men kallades både för "Lillan" och "Gogo" (kärt barn har många namn). "Lillan" skulle bo hos oss fram till att hon skulle börja på Franska skolan i Stockholm. Mamman var fransyska och pappan var polis och musiker. På det viset fick jag en "syster" och Elly Larsson hos skomakaren fick en bästis

År 1930 kom "Farbror Lasse", en äldre trädgårdsmästare med vit mustasch. Han var hos oss drygt ett år och gjorde underverk med vår trädgård. Lönen var mat och husrum och någon fickpeng. I trädgården fanns vinbär, äpplen, plommon, krikon och hallon. Vad jag kommer ihåg var Signe Tillich, Astrakan, Vinteräpplen och Stenkyrkoäpplen. Rabatter med löjtnantshjärtan, rosor, höst och vårblommor. Något som var ovanligt här ute var tomater som vi hade utefter västerväggen. Jag hade med mig tomater till skolan och bjöd en kamrat, Helge Solberg, som utbrast "Å fy fan" och spottade ut.

Lillan "Gogo" Lindqvist och Elly Larsson

Foto: Sigrid Numan

Mormors almanack 1934

Golvet i stora rummet började bli dåligt och vad jag minns klagade vi hos Berga. De kom och kollade och lovade att lägga ett nytt. I slutet på oktober började "Snickarkalle", Bergasnickarn Gustav Karlsson och hans medhjälpare att riva upp golvet och det visade sig att därunder fanns ett förråd och källarutrymme i ståhöjd. De ersatte några bärande bjälkar, lade in ny trossbotten och murade in flera ventilationsrör i grundstenarna. Vid arbetet hittade de en gammal korkad pilsnerflaska, vart den tog vägen vet jag inte men golvbytet avslöjade lite av gamla tider.

Fors gård från Gästgivargården, i förgrunden kvarnen och såguset. Det gamla boningshuset i bakgrunden revs 1937. I förgrunden syns landsvägen mot Nynäs.

*Nedan: Verkstaden, Gästgivargården, affären från söder
Foto: Sigrid Numan*

Kaffekalas i Numans trädgård sommaren 1930

*Den bortre sta raden visar stående från vänster. Margit Johansson, Gerda Eriksson (dotter till Ida Eriksson), Elsa Larsson, Gerda Olsson, (Minas dotter), flicka från Johansson i kvarnen, Sigrid Numan. Sittande från vänster, Skomakare Rasmusen med Elly Larsson i knät, Moster Malin Cederholm, Bokbindare Ragnar Numan, Maj-Britt Andersson, Ida Eriksson (affären), Faste Alma Cederholm, Mormor Astrid Eriksson, Lillan "Goggo", Farbror Lasse (trädgårdsmästaren). Högra sidan om bordet, Olle Numan, En okänd skomakare, Allan Bolmgren gesäll hos skomakare Rasmussen, Bokbindare Forslund och Emma Wass
Foto: Sigrid Numan*

Första scouterna

*Scouterna samlade kring kårchefen Ragnar Numan. Ivar Andersson, Grindtorp, Rune Beckius, Jägartorp, Knutte Hedman, Norrskog, Gunnar Johansson, Lugnet, Sven-Erik Klasson, Ribby, Örjan Lindgren, Folkhögskolan, Nisse Lindgren, Tungelsta, Bertil Lindström, Skarplöt, Sven Nilsson, Fors, Åke Wahlquist, Apoteket och Axel Öhman från Gansta.
Foto: Sigrid Numan*

Scouterna på Fors

Pappa som varit scout sedan 1912 och sedermera ledare i Stockholm startade Västerhaninge Scoutkår år 1927. Scouterna fick disponera Petter Magnus stuga för sin egen verksamhet och även för gästande scoutgrupper. Stugan framtogs kåren när Hovjägsmästare Helge A:son Jonsson fick reda på att Numans inte köpte mjölk på Berga. Sedan bodde

diversearbetare där som söp och grisade ner. Stugan såldes till en byggmästare i Nynäshamn. Stockarna märktes upp och monterades ned. Av stugan blev det så småningom två sommarstugor i Sorunda.

*Scoutstugan i Fors, "Petter-Magnus Stuga" Under många år boningshus för Fors No3, De. Hemmansägaren Petter-Magnus hette egentligen Per Magnusson och var född på Fors 1831 och avled 1908.
Foto: Sigrid Numan*

Några minnesbilder från Scoutlägret på Kulla Gunnarstorp

Bertil Lindström från Skarplöt berättar:

"Jag var då tretton år och året var 1931, det var länge sedan, men några minnesbilder lever kvar. En resa med tåg från Stockholm till Skåne var bara det en upplevelse. Smörgåsarna som skulle räcka hela vägen tog slut halvvägs, inget ovanligt fenomen bland det uppväxande släktet. Vi satt på träbänkar vid avfärden på eftermiddagen. Det blev kväll och sov gjorde vi på bänkar och golv. De mest företagsamma tog sig upp på bagagehyllorna.

Scoutlägret på Kulla Gunnarstorp var stort med flera tusen deltagare från många olika länder. Australiensarna var de verkligt långväga gästerna. Efter ankomsten blev det tältresning med allt vad därtill hör, samt att ordna med ett matbord. Vi fick varsin spade och med dem grävde vi fyra diken i fyrkant och Sim Sala Bim vi hade ett bord i mitten. Med benen i diket hade vi både bänkar och bord. Lite obekvämt var det ju, allt var i samma höjd, men det fungerade. En del försäljningsställen med frukt och godis fanns på det jättestora fältet. Här fick jag se något som såg väldigt läckert ut, tomater, en för mig då okänd frukt. Ett inköp gjordes av ett stycke, till ett pris av fem öre. Jag tog några steg åt sidan för att i lugn och ro avnjuta godbiten, tog en stor tugga, spottade och slängde resten så långt det gick. Smaken som då föreföll vedervärdig är i dag vanlig spis. Vi hade ett underbart väder mest hela tiden. Roligt var det med scoutkamrater från så många olika länder. Vi hade tävlingar av olika slag bland annat knopslagning, vilket kom till nytta när jag köpte båt. En av de varje kväll återkommande inslagen var samlingen kring lägerelden. Det sjöngs på olika språk och olika aktiviteter avlöste varandra. Det lektes och busades en hel del. Dessa dagar, tio tror jag att det var, rann snabbt undan och dagen kom då vår matplats skulle återställas, där hade vi ätit både god och närande spis. Tälten monterades ned och vårt pick och pack samlades ihop. Bussen kom och hämtade oss för vidarebefordran till Helsingborg. Några minnesvärda dagar var till ända.

Tågresan tillbaka till Stockholm blev en lugn tillställning. Vi hade haft tidig revelj, alla var trötta efter alla upplevelser. Resan hem gick på dagtid."

Knutte Hedman berättar

Knutte Hedman berättar om en dag på Tivoli i Köpenhamn med fyra tusen scouter. Lägerchefen Pålsson var reseledare, vi for över från Helsingborg. Följande visa kom till.

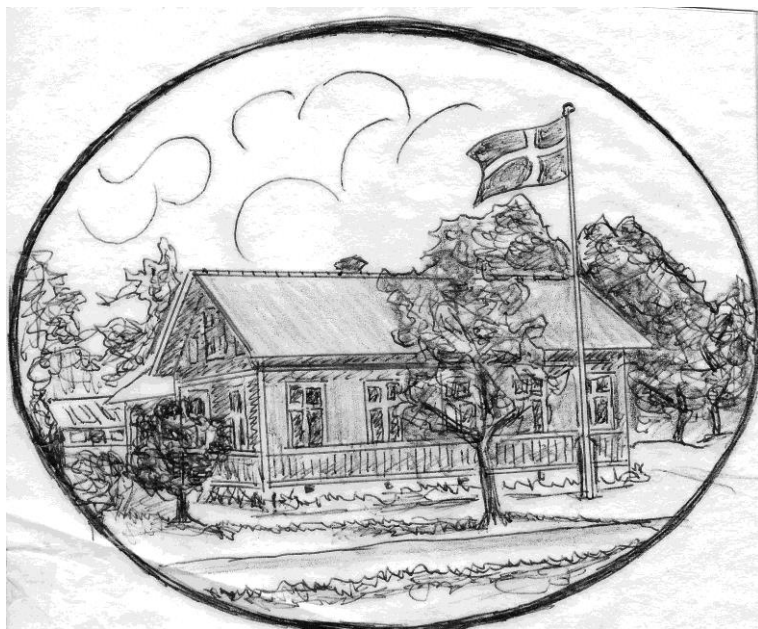
***"Lägerchefen Pålsson hade fyra tusen man.
när han marscherade fram i Köpenhamn".***

Melodi: Glory Glory Halleluja.

*Ragnar Numan och Märta Granberg i
kretsen av sina vargungar i Fors.
Foto: Sigrid Numan.*

Berga skola på 1930-talet

Teckning av Olle Numan

En sammetssvart septemberkväll satt jag hos Bengt Bengtsson i hans lägenhet på Huggarvägen i Västerhaninge. Han hade lovat att berätta om sin skoltid i Berga skola på 1930-talet. Bengt och hans fem äldre syskon bodde i Norrgården i Stavs by. Den 18 augusti 1930 började han i småskolans första klass. Hans fröken hette Valborg Hiller. Undervisningen skedde med flera klasser i samma sal, så kallad B-skoleform. I "Ettan" var det fem elever, Olle Numan gick i "Tvåan". (Både Bengt och Olle är nu aktiva i dokumentationsgruppen). Olle sa till Bengt på barns vis och med den äldres rätt att "du ska akta dig för oss andraklassare".

Vår skola och dess utrustning

Varje sal hade en hög järnkamin och en kolbehållare, dricksvatten, skopa och slaskhink. Det låg vakthavande elev att hålla kolbehållaren fylld och slaskhinken tom. Senare installerades en enkel dricksfontän i farstun. I farstun åts medhavda smörgåsar och mjölk, smörgåsarna i papper och mjölken i glasflaska. Det fanns ingen eldstad i farstun, så på vintern fick vi ställa skolväskor och ryggsäckar runt kaminen i klassrummet så att mjölken inte skulle frysa.

Vattenbrunn med pump, utedass för fröknarna och oss elever. Slöjdsalen fanns uppe på vinden. Skolgården bestod av gräsmattor och en sandplan. Från början hade vi mycket gamla och illa medfarna skolbänkar, vars lock var så ojämna att skrivboken måste vikas dubbel för att man skulle kunna skriva i den. Några av bänkarna var så trasiga att bläckflaskan inte kunde stå i sin fördjupning utan fick stå på locket.

Greta Andersson från Östergården stälpte flaskan i golvet så bläcket stänkte, som straff fick hon lägga fingrarna på bänken så att lärarinnan kunde slå henne på fingrarna med pekpinnen. Besträffning på den tiden! Det var inga fria läromedel på 1930-talet, två gånger om året kom det räkningar hem för läromedel:

Boken Önnemo	2:70
Medborgarkunskap	1:40
Räknebok	0:05
Skrivbok	0:06
Stålpenna	0:01
Blyertspenna	0:07
Suddgummi	0:07

Summan per termin blev ungefär 8 kronor. Det måste ha varit ganska betungande för de som hade många barn och små inkomster. Syskonen fick naturligtvis arva böcker, men fanns det många syskon blev böckerna inaktuella efter några år.

Gymnastiken

Gymnastiken hade vi i skolsalen, höfter fäst, knäna böj. Det enda gymnastikredskap vi hade var en långbänk som vi vände och övade balansgång på underredet. Bollspel, bl. a. långboll, utomhus, var vanlig idrott på gymnastiktimmen. Vi delades upp i två lag och märktes med gula och blå band. På rasterna spelade pojkarna fotboll och flickorna bollade och hoppade rep.

Storskolan

I storskolan läste fyra klasser i samma sal. Där undervisade fröken Märta Granberg (hon var syster till chefredaktör Granberg på Aftonbladet, sedermera gift med kompositören Ragnar Althén). Fröken Granberg reste en sommar till Spetsbergen och hemförde en valbard och en del fossiler som hon berättade och visade för oss. En sensation för oss "bonnunger". För övrigt när vi hade naturlära fick vi rita och färglägga våra vanligaste blommor samt skriva deras svenska och latinska namn, det blev att lära namnen utantill. De latinska namnen sitter kvar i minnet; gagea lutea-vårlök, primula veris-gullviva, anemone nemorosa-vitsippa, anemone hepatica-blåsippa.

När vi hade läst om trettioåriga kriget började vi leka häst med ryttare. Vi red på varandras ryggar och hade väldiga strider. De här striderna uppskattades ej av föräldrar och lärare, varför leken förbjöds. De var rädda om våra ryggar.

När de sex åren i folkskolan var klara återstod två års fortsättningsskola. Då fick de stora eleverna gå sex veckor vardera om året när de yngre eleverna hade vinterlov. Vi var lyckligt lottade som hade tillgång till skoltandläkare Lövgren från Nynäshamn. Vi åkte till Kyrkskolan (Åbyskolan) i Västerhaninge. Fröken Tora Peters var tandsköterska. Detta skedde på sommaren för de som ville och hade råd (10:- eller mindre). Utrustningen var gammal, elmotor och remdrift.

Klassfoto från Berga skola 1933

Övre:

*Gustav Lundblad, Berga. Svea Sten, Vitsa, Greta Andersson, Östergården
Olle Numan, Fors, Märta Granberg, lärarinna, Ulla Andersson, Berga
Ulla Lundin, Ormsta Ingegerd Pettersson, Katrineberg, Berta Jansson, Stav.*

Mittre:

*Saga Lindgren, Alfsta Lisa Lindgren, Alfsta, Gunnel Jansson, Granhammar,
Gunvor Tärnholm, Katrineberg, Inga Jonsson, Berga, Elsy Lindström,
Kolberg Majbritt Andersson, Fors, Märta Pettersson, Stav, Ella Andersson,
Berga.*

Främre:

*Sven Erik Hellberg, Lövvreten, Lennart Eriksson, Berga, Stig Tärnholm,
Katrineberg, Sture Tärnholm, Katrineberg, Olle Nilsson, Fors,
David Jonsson, Ormsta, Bengt Bengtsson, Stav.*

I Kyrkskolan hade vi också skomakarlära. Skomakare Rasmussen från Fors undervisade om halvsulning med becktrådsöm, pliggnings och tillverkning av becktråd. Det var bra kunskaper när hästarnas seldon behövde lagas. Skomakare Gusten Arvidsson undervisade också. Han var även bygdespelman och bodde i Tungalsta.

I ett protokoll av den 9 december 1934 kan man läsa att "Lärarinnan Valborg Hiller och Sigrid Numan har utvalts att utöva tillsyn över barnbispisningen till behövande skolbarn i Berga skola under 1935". Måltiden skulle bestå av hårt bröd och margarin samt mjölk, som erhöles av fröken Hiller, aldrig pålägg.

Skolavslutning

På examensdagen brukade kyrkoherde David Froste med fru samt våra föräldrar komma för att höra vårt kunnande i olika ämnen. Dagen avslutades med skolsånger, varefter lövade skindor kördes fram från Berga Lantbruksskola för vidare färd till kyrkan.

När det var vackert väder sken solen in genom kyrkfönstren på det blomsterprydda och lövade altaret. Kyrkoherden höll en kort betraktelse och önskade oss ett trevligt sommarlov. Som avslutning sjöng vi "Den blomstertid nu kommer". Den psalmen sitter fortfarande i "ryggmärgen" när man hör den! Lövade skindor hem, vi steg av efter vägen.

I min poesibok från början av femtiotalet skrev min folkskollärare något som jag tycker passar här:

**"Jag återkallar för din blick, vår skola i sitt gamla skick.
Låt den i minnet få ett blad, en vänlig tanke god och glad".**

Östnora simning

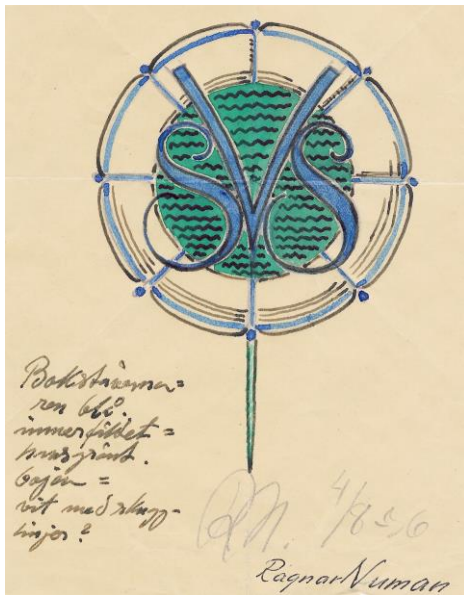
Min pappa var gammal SKK:are, Stockholms Kappsimningsklubb och var simlärare vid kommunens badstrand i Östnora. På den tiden hade man skolsimning och simkunnigheten framgick av skolbetyget.

Den 29 juli 1936 bildades Västerhaninge Simsällskap av Ragnar Numan, Örjan Lindgren, Svea Eriksson Graneberg m.fl. Johan och Elsa Hauffman var även med vid starten och fungerade också som tillsyningspar för badet och drev även servering med kiosk.

Många ungdomar blev duktiga simmare. Vi hade föreningsmästerskap i olika simsätt och åldersgrupper. Kurt Abrahamsson blev till och med svensk mästare på distanserna 400 och 1500 meter fritt 1948-1949. Vi tävlade mot Årsta Havsbadets Simsällskap, deras simlärare Nisse Wind var också SKK:are. Tävlingarna pågick i ett flertal år. År 1940 deltog vi med ett simmarlag på Nynässpelen där vi kammade hem en del priser. På Nickstabadet ställde följande simmare upp; Bengt Lindgren, Ragnar Numan, Ninni Jakobsson-Wahlström, Mari Lindqvist-Wrenke, Olle Numan, Ulla Johansson-Huldscheiner, Maj-Britt Rönningberg och Carina Johansson-Frödell.

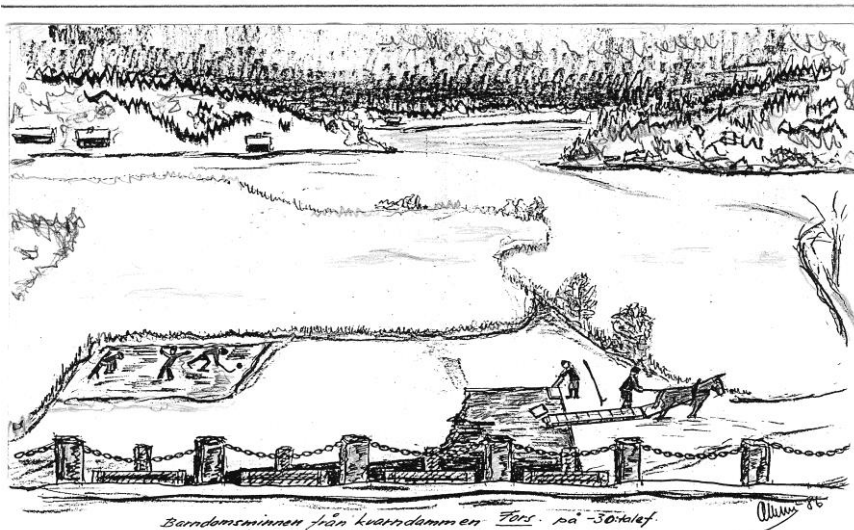

*Tävlingsdag vid Östnorabadet. Efter prisutdelningen framför Hauffmans kiosk.
Foto: Olle Numan*

Klubbmärke skapat
av Ragnar Numan

Kvarndammen

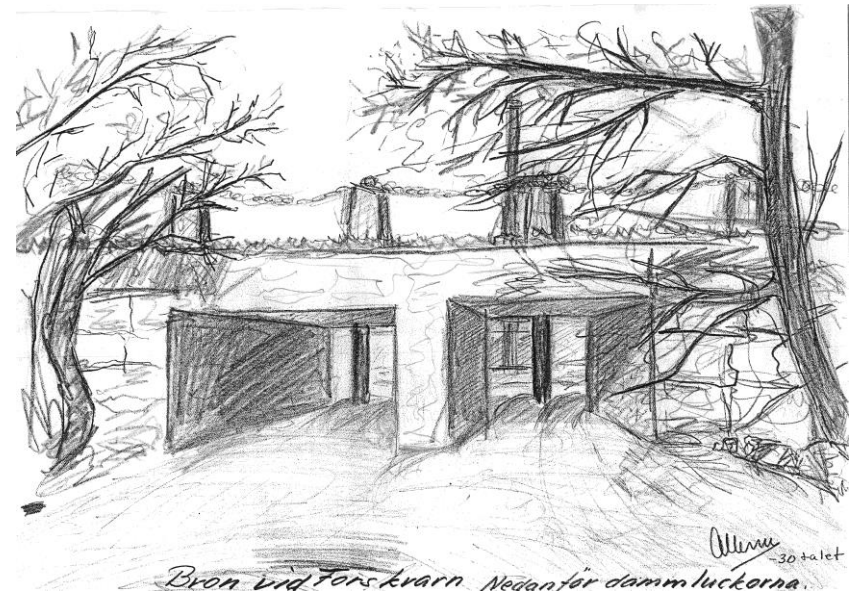

Teckning av Olle Numan

På sommaren när kvarnen skulle brukas stängdes dammluckorna för att fylla dammen, det var fem luckor varav en med takad vattenränna fram till kvarnturbinen. Vi fiskade i ån och hästarna fick sina hovar rengjorda före stallgång.

På vintern åkte vi skridskor på dammen och Nilsson på Fors gård sågade is till isstacken ("isdösen"). Isen användes för att kyla mjölken i mjölkställaren nere vid vägen.

Bron

Teckning av Olle Numan

På bron över ån var det stenpelare sammanbundna med kraftiga kedjor. Vi ungar samlade grodyngel och lade i större gölar. När vi blev äldre fiskade vi abborre, mört, gädda och snorgärs nere vid fallet. Ibland såg vi även lax, som kom upp från laxdammen nere vid Vitså. På våren kunde vi plocka abborre för hand vid en avsats när fisken var på väg upp i ån. Många roliga stunder hade vi nere vid ån som att hoppa mellan stenar och annan lek.

Mellan bron och kvarnen, stod ett hus med en ånglokomobil och nedanför ett långt hus där stockar sågades till olika format. En ca 15 cm bred drivrem tillverkad av väv och gummi ("Balatarem") drev sågklingan. Det var ett väldigt pysande när ångtrycket skulle minskas, lokomobilen hade även ångvissla. Sågspån och splinten transporterades tillbaka för att eldas upp i lokomobilen. Vi ungar lekte och hoppade i sågspånshögen. Sågspån överallt i skjorta och byxor, allt måste skakas. Sågen sköttes av kvarnägarens söner.

Fors kvarn

I arrendekontraktet från 1909 står att läsa följande; "Forss mjölkvarn under Häringe fideikommiss. Avträdaren Högvälborne Friherre Trolle-Löwen, tillträdaren Mjölaren Johan August Johansson". August lät besiktiga vad som tillhörde kontraktet och Häringe skulle stå för eventuella renoveringskostnader av kvarnen, sågen, husen och detta skulle åtgärdas innan inflyttningen.

Kvarnen innehöll tre våningar och hade olika typer av kvarnar t.ex. gråstenslager, toppsikt, gröpkvarn, samsiktskvarn, stolsiktskvarn, skalmaskin (sten) m.m. Såghuset var 4,5 meter brett och 18 meter långt. Kvarnstugan hade förstukvist, kök och kammare, det var lågt i tak med höga trösklar. Huset var 8,9 meter långt och 5,3 meter brett byggt på stenfot. Taket belades med tegel. Söder om kvarnstugan fanns ett hus med 1 rum, tvättstuga och utedass. Till fastigheten hörde även en källare i vägslänten till Vitsåvägen. Det fanns även en ladugård med foderlada på andra sidan ån, den nådde man genom en spång över ån. Den var 10,3 meter lång och 4,8 meter bred med en höjd om 2,8 meter. Den var avsedd för fyra kor och en häst. Bredvid fanns det en timrad bod med spåntak och därunder en källare. (Boden blev senare vår tvättstuga).

Alla bönderna i närområdet såsom t.ex. i Stav, Ormsta, Alvsta och även Berga lantbruksskola malde vid kvarnen.

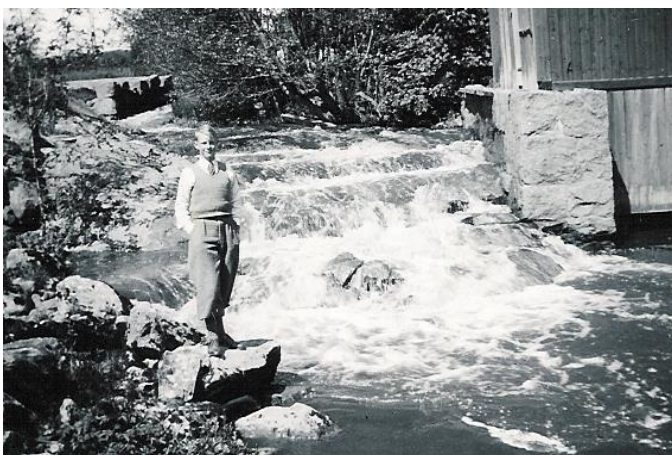
Fors kvarn på 1930-talet. Teckning av Olle Numan

Ovan:
Kvarnstugan

Till höger
Forsåns västra
sida, i
förgrunden för-
fattaren

Foto:
Sigrid Numan

Mjölaren J. August Johansson

J. August Johansson med sin fru Charlotta (Lotta). Foto Sigrid Numan

Familjen flyttade till Fors kvarn 1909. Innan August kom till Fors så arbetade han en tid vid Håga kvarn och senare flyttade familjen till Ormsta. Familjen bestod av sönerna Kalle, Albert, Otto, Oskar och döttrarna Signe, Hanna, Elin, Rut och Margit. August hade två systrar Ida Eriksson som drev Fors affär och Emma Wass från Lisma.

Sonen Otto förolyckades när han föll mot sågklingan i samband med sågning av splint till ånglokomobilen.

August med familj var starkt engagerad i Missionsförsamlingens verksamhet och var även ordföranden i Bergakretsen i många år. Signe Steén från Vitsa berättar om Fors kvarn:

"Där malde vi all säd utom vete, den åkte vi till Håga kvarn med". Hon berättade även att: "August Johansson var den med den sanna religionen i huset".

År 1927 så övertog sonen Albert arrendet på kvarnen tillsammans med sin fru Maja. Tillsammans hade de sönerna David, Henry och dottern

Rut-Mari. Som komplement till kvarndriften utfördes även sågning av timmer till olika format. När Albert tog över så grävdes det ner en bensintank på samma sida som Fors gårds mjölkställare och där installerade han en handdriven Texacopump.

Teckning av Olle Numan

År 1935 upphörde kvarnen och Albert med familj flyttade till Solsäter. Alberts barn Henry och Rut-Mari har marken och husen kvar.

Berta Ekberg och barnen Svea, Signhild, Hillevi och Gottfrid hyrde mjölnarstugan med uthus år 1936. Gottfrid och Olle Numan blev kamrater, lagade cyklar och fiskade mycket tillsammans. Gottfrid var låghalt och lätt handikappad. Vi hade många roliga stunder tillsammans.

Fors affär

Foto: Olle Numan år 1944.

Innan vi kom till Fors var innehavaren av affären fru Afzelius. När vi kom dit så var det Ida Eriksson. Fru Ida Eriksson var en godmodig och snäll dam. Affären var en typisk lanthandel som sålde dagligvaror, tidningar, skruv, spik, trätofflor, kryddor, strumpor, ullgarn, dukar, helgpynt och 2-öres kola till oss ungar. Ida hade 2 döttrar. Den ena dottern Gerda var gift med Ingenjör Gustav Andersson och de hade en dotter som hette Maj-Britt. Gustav arbetade vid Untraverken i södra Älvkarleby.

Gustav förolyckades i samband med en olycka då han fick ström genom kroppen. Efter olyckan gick Maj-Britt en termin i Berga skola innan de flyttade. Den andra dottern hette Tilan, gift Karlsson, mor till Tore, även han sommarbarn på Fors.

Ida hade även några syskon, brodern Johan August Johansson var mjölnare vid Fors kvarn. System Emma Wass från Lisma, var en liten gumma, som några julaftnar var vår tomte. Hon startade borta vid Hyddan, med handlykta och käpp. Vi ungar satt i fönstret och det enda vi såg var

lyktljuset som kom närmare. Vi undrade om det var tomten och vad han kunde ha med sig. "Finns det några snälla barn här?", frågade tomten, vi svarade ja, bockade och neg. "Jag har gått så långt och är så trött i benen, men jag måste gå till nästa gård". Våran tomte dog 1933.

Efter Ida Eriksson kom David Svensk, Greta och Jörgen Karlsson-Rörby, John Evald och den sista innehavaren Kaj och Signe Steén och dottern Villermo. Signe Steén drev sin Specerie och Diversehandel från 1947 till år 1954 och därefter användes huset som bostad till 1959. Därefter flyttade min mormor Astrid Eriksson in hon bodde där till 1962. Några år senare så revs huset.

*Signe Steen-Lundberg,
sista innehavaren av Fors
affär*

Skomakaren på Fors

Skomakare Rasmussen var från Norge, en envis och något lytt farbror. Han hade sin maskinutrustning och verkstad uppe på vinden. Rasmussen var en skicklig hantverkare och kunde även tillverka läderstövlar. En av de anställda som var utbildad skomakare hette Urban Gevert och dessutom fanns det en 1:e gesäll som hette Allan Bolmgren. (Bolmgren blev senare stins vid Handens station). Den största kunden var Kungliga Flottan från Horsfjärden och naturligtvis övriga sockenbor. Ibland smäll det från skomakarfönstret, någon skata eller kråka fick släppa till livet. Skomakaren var hårt ansatt av reumatism och hade svårt att ta sig upp för trappan till verkstaden. Till gården hörde två bikupor som han vårdade ömt. Men en dag så tippade en bikupa och han blev svårt stungen. Efter några dagar till sängs, så återkom rörligheten och efter det så blev det mycket lättare att komma upp på vinden. Bisticken hade gjort underverk. Elsa Larsson arbetade som hushållerska hos Rasmussen. Elsa hade en dotter som hette Elly. Elsa gifte sig år 1940 med Mauritz Nilsson från Marieberg som hade sönerna Rune och Ellert. De fick så småningom sonen Sune.

I Marieberg bodde även Mauritz syster Hildur.

Skomakaren hade något så fint som en grammfon med trätt. Ibland fick vi ungar komma in och lyssna. Senare fick skomakaren en ny hushållerska, en finska som hette Lea och så småningom så gifte de sig.

Mina Olssons stuga

Bredvid skomakaren bodde Mina Olsson med dottrarna Sigrid och Gerda. De kom flyttandes från Ringstugan till ett gammalt hus om ett rum och kök med lågt i tak. Minas dotter Gerda gifte sig 1937 med Rune "Spånga" Nilsson från Marieberg. De bodde på Korpkulla och fick två barn, Anita och Arne. Den andra dottern Sigrid flyttade ogift till Jönköping, där hon fick anställning i modebranschen.

Minas Stuga på 40-talet, Mina Olsson själv i dörröppningen

Fors Gård

Följande uppgifter finns om Fors gård (Danvikshemmanet) i bokverket Svenska gods och gårdar. Arealen var 98 har, varav 50 var åker och 48 skog. På gården fanns 3 hästar, 18 kor, 12 ungdjur och 2 svin. För gårdens drift fanns traktor. Gården har funnits i släkten sedan 1892. År 1918 flyttade Edvin Nilsson med fru Ester från Östergården till Fors gård. År 1919 kom första sonen Sven och 1924 föddes den andra sonen Olle. Det äldsta gårdshuset byggdes 1882 och revs i samband med nybygget 1937. Tack vare yngste sonen, Olle Nilsson har vi fått många minnen och fotografier från Fors gård.

Till varje helg krattade Edvin Nilsson gårdsplanen och kringliggande gångar med en tung gårdskratta. Planen var jättefin och jag minns att det kändes högtidligt när vi och andra gäster gick där.

Edvin och Ester Nilsson framför den år 1882 byggda huvudbyggnaden som revs 1937. Längst till höger Esters mor Matilda Hallberg som var dotter till Johan Hallberg som köpte Fors 1 1892. Flickan till vänster om Matilda är Svea Eriksson, sedermera gift Åkerberg och välkänd Västerhaningebo.

"Bonn", farbror Nilsson var en varmhjärtad och hjälpsam man, han brukade hjälpa Numans med potatislandet vid sättning, sladdning och kupning. Vid kraftigt snöfall så kom han med snöplogen och vi kunde även få åka med häst och släde till julottan. Luffare och nasare kom ibland. Luffarna kunde få övernatta hos Nilssons, de fick ligga på höskullen, men måste lämna tändstickor och rökverk till bonn.

Förr stod alla dörrar olåsta, men när tättar Lindgren kom måste alla dörrar och källare låsas. Zigenare kom ibland och utförde förtenning. Hela familjen var överallt. Tant Nilsson höll ordning på hemmet, matlagning, tvätt, bryggstugan, mjölkhygien, grönsaker i trädgården, saft och syltning. Vid tröskning var det fler matgäster än vanligt. Grabbarna Sven och Olle fick börja ganska tidigt och hjälpa till med vardagssysslor.

"Bonn med släkt och personal"

*Stående: Ester & Edvin Nilsson, Matilda Hallberg, Johan Sjöberg
Sittande mellanraden: Två okända, Ester & Ernst Nilsson, Pelle i Ribbylund. Längst fram: David Larsson, Sven & Olle Nilsson*

Tant Nilsson sa åt oss smågrabbar att man inte ska vissla inomhus, för att då hoppade det en gubbe på taket. Detta föranledde Olle Nilsson att vissla

inne, medan Olle Numan sprang ut och tittade på taket. Någon gubbe såg vi aldrig.

Vid södra änden av sädesmagasinet fanns bryggstugan, där kokades vatten för rengöring av mjölkflaskor, silar, hinkar m.m. Där fanns även en drängstuga med kakelugn.

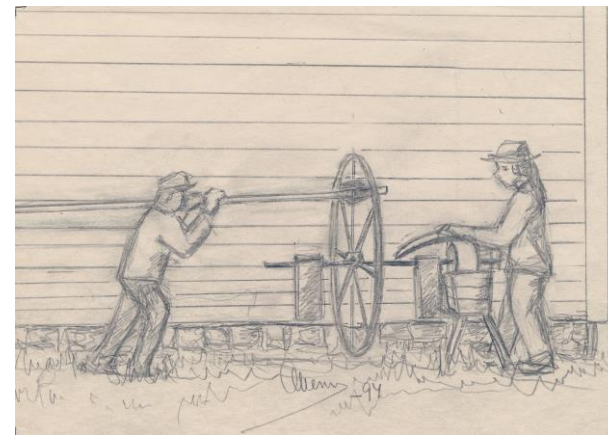
Nya huvudbyggnaden, byggår 1937.

Nedan:

Rakt fram stallet. Till höger, gårdens äldsta byggnad, sädesmagasinet som är uppfört år 1898

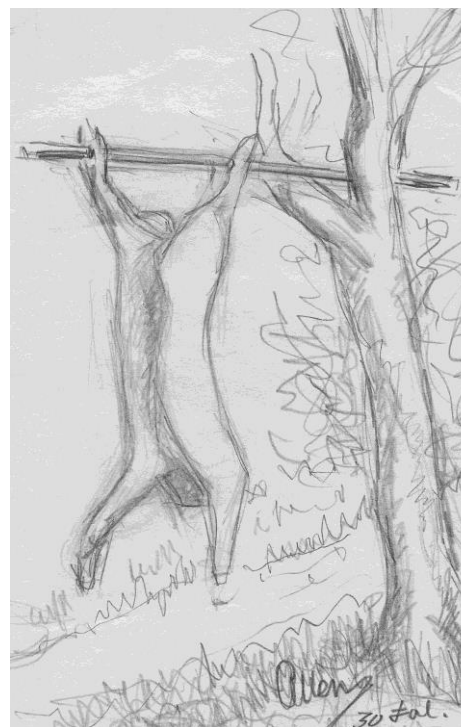

Säden torkades på övervåningen. Olle Nilsson kommer ihåg att det var många tunga säckar som bars upp för trapporna. På bottenvåningen fanns "snickarboa" och verktygsförråd. På norra ändan av magasinet fanns en slipsten för liar och andra skärverktyg.

Teckningar av Olle Numan

Utanför i ett träd hängdes slaktgrisen för lögning (rengöring). Edvin Nilssons morbror Valfrid Andersson var slaktare och hjälpte ofta till.

På gården fanns 15-20 kor och mjölken såldes till oss Forsbor samt ett antal kunder längs vägen mot Västerhaninge. Ladugården sköttes av Mina Larsson och hennes son David och korna handmjölkades varje dag. Ibland fick vi ungdomar hjälpa till med vallningen på klöverbullen, men korna fick inte beta för länge då risken fanns för "trumsjuka". Jag kom ihåg att Mina Larsson ropade till oss barn att "skala inte så fort" (skala = spring). Mina och David bodde i huvudbyggnaden på gården.

Katterna fick mjölk i ladugården varje dag, där fanns även en tjur och vi kelade med kalvarna som gärna ville suga på våra fingrar.

Inne i mjölkkällaren fanns stora kylkar av trä med vatten och is.
Där köpte vi Forsbor fet, fin och nysilad mjölk. Foto: Gunnel Ilonen

Dagsprogram på sommaren

Kl.05.30	Kaffe. Skötsel av stall och ladugård
Kl.06.30	Grötfrukost
Kl.07.00	Dagsarbete
Kl.10.00	Kafferast
Kl.10.15	Dagsarbete
Kl.13.30	Middag
Kl.15.00	Dagsarbete
Kl.17.00	Kafferast
Kl.19.30	Kvällsmat

Middagsrasten varade 1 timma på vintern och karlarna låg och vilade på tras mattor i hallen. På sommaren var rasten 1 ½ timma för att hästarna skulle få vila. Arbetsfolket vilade då på gräsmattan i skuggan av något träd.

Varje dag körde "gammdrängen", farbror Johan Sjöberg med häst och vinkelaxelkärra ut mjölken till kunderna.

Den sista mjölkhästen var Pontus, som följde den gamla mjölkkrutten, först var det Kyrkvreten och därefter kom Marieberg, Ribby och Backen där smeden bodde som var släkt med Nilssons och därefter några ytterligare kunder. Vändpunkten var Granebo sinnesslöanstalt som huserade i "Villa Kotta", bredvid gamla idrottsplanen. Föreståndaren hette Wikström och dit levererades mjölk men även skummjölk som var billigare. Olle Nilsson minns hur hans pappa brukade skumma bort den fina grädden på mornarna och mamma kärnade smör av den. Vi brukade hjälpa till med att veva smörkärnaren som kom från Alfa Laval. När smöret var färdigt brukade vi få "hästbröd" * med nykärnat smör. Brödet kom från Falks bageri i Gansta. Vi blötte upp brödet i gårdsbrunnen. Jättegott! Stora runda kakor, grövre än vanligt spisbröd.

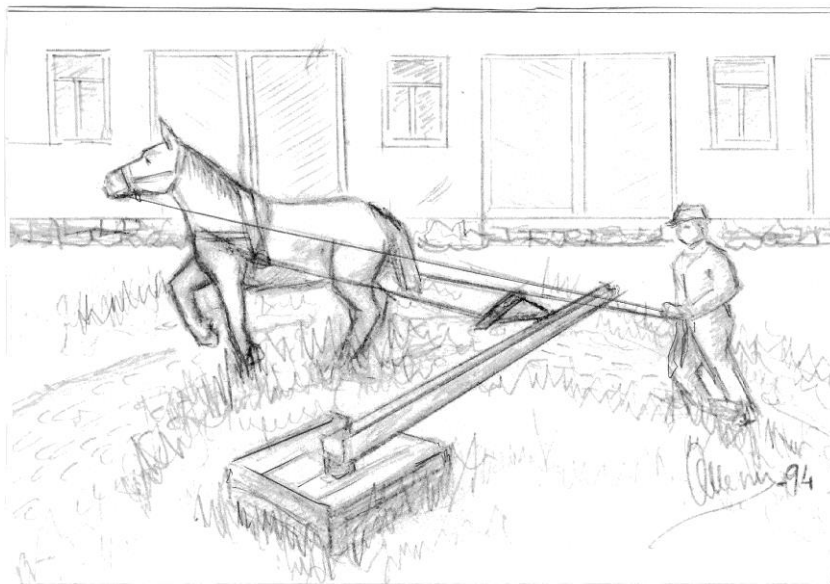
** Hästbröd var ett mycket grovt hårt bröd som bakades speciellt för hästar. För att det skulle vara ätbart för människotänder var man tvungen att blötlägga det tills det blev mjukt.*

Ibland åkte "Ollarna" Nilsson och Numan med farbror Johan på mjölkturen. Senare levererades mjölken till

NEN's mjölkcentral i Stockholm. Mjölken fylldes i 50 liters flaskor och hämtades av lastbil vid mjölkbryggan nere vid landsvägen.

Vattenförsörjningen till gården

Utanför ladugården fanns "vandringen". En häst drog runt ett pumpaggregat som pumpade upp vatten från en fin källa som kallades "Ringkällan". Den låg 175 meter från ladugården på andra sidan Vitsåvägen. Källan sinade aldrig och ville vi ha extra fint vatten så kunde vi hämta det där.

Teckning av Olle Numan

Julgransplundring

Varje år var det julgransplundring på Fors gård hos Nilssons. Vi barn fick vara i stora salen där vi hade jullekar, gissningslekar, sånglekar och ryska posten. Vi barn fick en påse med julgotter och det bjöds på saft och kakor. De äldre spelade kort i kontorsrummet. Där spelades Priffe, Kille, Bonntolva och Vira. Till detta serverades kaffekask och konjaksgrögg. Kaffe dracks i köket.

Vi unga spelade Svarta Maja, Casino och Svälta räv. Spel, som även var bra träning för huvudräkningen. Vi fick åka släde till olika julgransplundringar runt omkring hos släktingar och kamrater, bl.a. Ormsta, Östergården, Alfsta och Fors.

På juldagen och långfredagen fick vi inte gå till kompisarna. Trist.

Fritidsaktiviteter

Idrott var det mycket av på Fors gård, förutom fotboll var det löpning längs Ormstavägen. Sträckan 400 meter var till Johans sopbacke fram och åter. Till Tallbacken var 1500 meter. Deltagare var Bertil och Bengt från Skarplöt, David Larsson, Sven och Olle Nilsson, Olle Numan och Mariebergspojkarna Ellert och Rune Nilsson. Andra idrotter var höjdhopp, stavhopp och längdhopp. Ibland hade vi även tävlingar. Efter fotbollen cyklade vi ofta till Årsta havsbad för att bada. Hade vi otur så låg flottans båt inne med pålandsvind och då kunde vi ha en oljerand runt halsen när vi steg upp. På vintern gällde kälk- och skidåkning med backhoppning via ett gupp utanför stallbacken. Vi var även nere och tävlade i Sorunda i SLU. Onsdag, lördag och söndag var det en ström av flottister förbi Fors på väg till dans på Håga eller Ribby dansbana.

Lite musik fanns det även på höstkvällarna på gården. David Larsson spelade fiol och gick i lära hos bygdespelmannen Gusten Arvidsson från Tungalsta. Olle Nilsson fick sitt första 2-radiga dragspel 1937. Olle Numan hade börjat spela piano, men fick låna en fiol av David så vi filade och spelade olika låtar såsom Fjäriln Vingad, Vi gå över daggstänkta berg, Höga berg och djupa dalar, Du gamla du fria och Johan på Snippen m.fl. Olle Nilsson spelar fortfarande och Olle Numan spelar ibland.

Jakten på Fors

Det var apotekaren och skyttepionjären Vilhelm Wahlqvist som arrenderade jakten på markerna i Fors.

En morgon på 30-talets första år kom jag ner till gården, på brunnslocket satt apotekaren med kaffe och smörgås och njöt i solskenet. Han delade sitt morgonmål med sina två stora hamiltonstövare.

Som alltid går det lite historier och skräp runt jakt och jägare

Jag hörde i min barndom att man talade om att apotekare Wahlqvist tvingats upp i en stor tall av en ilsken älgdjur i Östergårdsskogen och i hastigheten inte fick sitt gevär med sig upp i trädet. Han fick sitta i timmar och vänta på att skogens okränkte konung skulle ge upp och lomma iväg. Wahlqvist skämdes lite för detta äventyr och ville inte gärna berätta om sitt ofrivilliga trädklättrande.

Apotekare Wahlqvist jagade helst i "Matildas Hage", kohagen öster om ladugården upp mot Haga kärr. Här släppte han sina stövare och väntade på passet.

Det var gott om hare på den tiden och ofta hörde man Wahlqvists hagelbössa dundra i nejden. Ett och annat rådjur hamnade också på apotekarens middagsbord efter dessa jakter.

Wahlqvist hade ofta hjälp med sig i skogen, Sven Erik Andersson, son till den gamle elmontören i Fors, Pontus Andersson, fick agera komplement till de båda hamiltonstövarna.

Östergården

Från 1918 var det David och Lotten Andersson som brukade Fors 2, i dagligt tal Östergården.

Lotten var dotter till förre arrendatorn sedan 1909, Fredrik Arvid Nilsson, och syster till Edvin som hjälpt fadern med gården under de senaste åren.

Edvin Nilsson hade gått över åkrarna och friat till dottern i granngården i Fors, Ester Hallberg som hjälpte sin mor Matilda att sköta jordbruket med drängar och pigor och detta år flyttade Edvin över till den betydligt större "herrgården" och kallas i församlingsboken för arrendator

Östergården, som arrenderades av Trolle-Löwen på Häringe, härbärgerade ett tiotal kor, två hästar och en gris, mangårdsbyggnaden var i ett bedrövligt skick och ersattes några år senare med en ny. Arealen var c:a 65 tunnland åker och lite skog och beteshagar.

David och Lotten hade två döttrar, Greta född 1922 och Marry född 1925,

David och Lotten Andersson framför boningshuset på Östergården, bakom Lotten, Einar Karlsson och en okänd besökare.

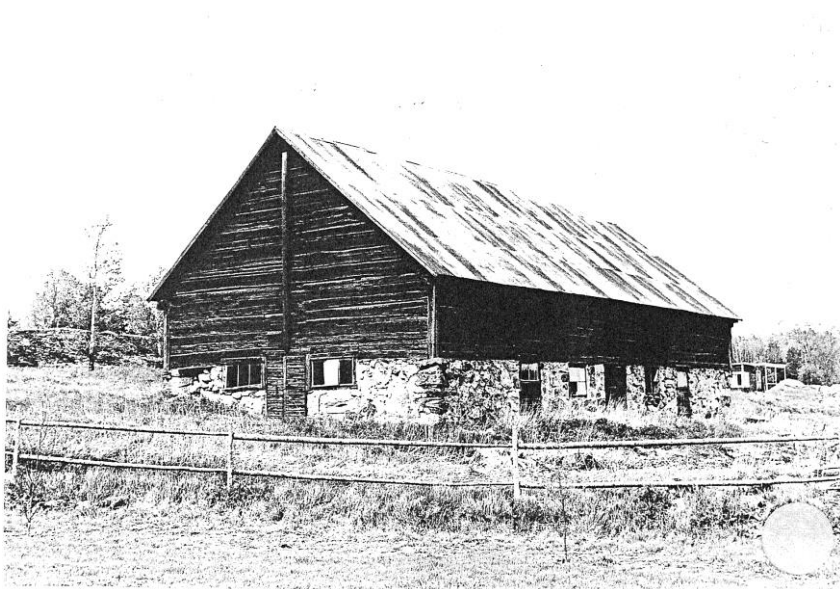
När det var skoldags för oss gjorde vi alltid sällskap till skolan, vi var mycket goda kamrater under vår uppväxt.

På 30-talet var jag ofta på gården och hjälpte till med betgallring, höskörd och potatisplockning. Farbror David odlade och sålde "restaurangpotatis" av sorten Gloria men också den allt mer vanliga Bintjen som gav stora skördar.

På gården jobbade Einar Karlsson, en stor och mycket stark karl från torpet Lövlund som låg nere vid Berga där nu helikopterbasen finns. När det var dags för att störa höhässjor kom Einars styrka väl till pass, han behövde inte spetta håll för stöarna utan slog ner dem direkt i den hårda vallen.

På äldre dar flyttade Einar Karlsson till Grindstugan vid Berga och ansvarade för infarten till Slottsparken.

Ett minne som etsat sig fast är när jag blir bjuden på ett middagsmål bestående av gröna ärtor och saltsill, en ny kombination för mej. Einars aptit stod i klart förhållande till hans krafter, när han lassade in maten droppade svetten från hans panna ner på tallriken och ökade på sältan på sillen.

Ladugården på Östergården på 40-talet

Ringen

Från mitten av 1880-talet bodde snickaren Anders Hallström på torpet. Ringstugan med marker omgärdas delvis av Forsån. Husen är numera rivna och kvar finns grunden av huset, ladugården, hönshuset, bärbuskar och fruktträd. Efter Hallström flyttade Kristina Wilhelmina "Mina" Olsson in med sina döttrar, Sigrid och Ida Augusta (som dog under tragiska omständigheter 1914.) Mina arbetade på Fors gård under rättaren Erik Hallberg. Därefter arbetade hon med egen tvätterverksamhet nere i Ringen. I början av 1920-talet flyttade hon med Sigrid och 5-åriga dottern Gerda upp till en liten stuga bakom skomakarhuset på södra sidan om Rocklösaån.

Efter Mina Olsson flyttade "Kalk-Anders", Johan Andersson in med sina barn Rosa, Elsa och Knut. "Kalken" var känd för sina gröna fingrar och gjorde dagsverken på gårdarna omkring. När barnen flugit ut flyttade han ner till en liten stuga bakom Steens på Vitsas gårdshus.

*Ringen på 30-talet
Numan*

~~etofoto~~: Olle

*Till vänster bokbinderiet, i mitten
affären och till höger Gästgivargården.*

Bilden tagen av Sigrid Numan 1929